

Det gode demokratiet forplikter

Taler

Kjell Magne Bondevik

Dato

23 september 2005

Sted

Värmlandsoperan, Karlstad

Omstendigheter

Demokratikonferanse. Hundreårsjubileum for unionsoppløsningen

- 1 Ærede statsminister, ærede forsamling, kjære venner.

Først vil jeg gjerne takke Foreningen Norden, som på initiativ fra den norske og svenske regjering har arrangert denne konferansen. Foreningen Norden har
5 gjort et stort og viktig innsats for nordisk samarbeid i en årrekke.

Dette er min siste embetshandling utenlands som statsminister. Det er spesielt meningsfylt at det skjer her i Karlstad ved en slik historisk anledning, og at det skjer sammen med vårt gode broderfolk - og sammen med min gode kollega
10 Göran Persson.

Når vi møtes her i Karlstad gir det anledning til å reflektere over både historie og fremtidsvyer. Det vi er her for å feire, er et jubileum for fredelig konfliktløsning. Fredelige løsninger på konflikter finnes det mange eksempler på. Men den
15 begivenheten vi markerer her, var enestående i sin tid. For hundre år siden var det et vågestykke å tro at en union mellom to stater kunne oppløses på fredelig vis. Det fantes ingen forbilder for noe slikt. Likevel viste det seg å være mulig. En så dristig handling kunne lykkes blant annet på grunn av det nære forholdet mellom det svenske og norske folk. Mange hadde knyttet familieband, andre
20 hadde flyttet over grensen for kortere eller lengre tid. Utveksling og samarbeid i næringsliv og arbeidsliv hadde også bidratt til å forene oss.

Men det var også noe annet som var virksomt. Noe som lett blir oversett i dag. Sverige og spesielt Norge var på vei mot å bli demokratiske nasjoner. I 1905
25 fantes bare en håndfull stater med demokratisk styresett. Våre to land var blant dem. Det som ikke var gjenstand for refleksjon den gang, men som er blitt tydeligere i vår tid, er at demokratiske stater ikke går til krig mot hverandre. I de

mellomliggende hundre år har krigens spøkelse herjet verden - igjen og igjen.

30 Men vi har ikke sett kriger med demokratiske stater på begge sider av frontlinjen. Det vi feirer her i Karlstad bør derfor ikke bare være et jubileum for en fredelig løsning på en konflikt mellom broderfolk. Vi bør også feire demokratiet, som har beseglet det fredelige forholdet mellom oss.

35 Demokratiet har vært en kilde til samarbeid mellom Norge og Sverige. Men det har også gitt grunnlag for gjensidig læring. I årene etter 1905 hadde faktisk det norske demokratiet på noen viktige områder kommet lenger enn det svenske, som Göran Persson også nevnte. Oppløsningen av unionen førte til at demokratiet i Sverige ble styrket, fremholdt presidenten i Sveriges Riksdag
40 tidligere i år. Det utløste prosesser som fremskyndet innføringen av allmenn stemmerett og parlamentarismen som styreform. I dag kan vi kanskje mene at rollene er snudd, at det er Sverige som har noe å lære oss om å praktisere demokrati. Befolkningen i Sverige viser høyere oppslutning om valgene enn oss, og i svensk politikk er ansvaret for å vedlikeholde den demokratiske deltakelsen
45 tatt på alvor i en grad som savner sidestykke i resten av verden.

Uansett forskjellene mellom våre to land, gjør de mer enn hundreårige demokratiske tradisjonene i Skandinavia at demokratiet er mer rotfestet her enn i mesteparten av Europa og den øvrige verden. Mange utviklingstrekk i våre
50 samfunn de siste tiår peker mot en klar vekst i demokratiets kvalitet: Kvinner har blitt langt mer synlige og innflytelsesrike. Vi har fått et større kulturmangfold. Ytringsfriheten er utvidet og styrket. Vi er på vei til å finne gode ordninger for samene som urfolk og andre minoriteter innenfor våre grenser - og folk flest har høy tillit til det politiske systemet.

55 Alt dette bør vi glede oss over. Samtidig gir dette seminaret oss en anledning til å se fremover. For det er liten tvil om at demokratiet også vil møte viktige utfordringer i årene som kommer.

60 Vi har vært så heldige at velstanden i våre samfunn har økt betydelig de siste tiårene. Det har gitt oss større muligheter til å treffe valg i vår egen hverdag. Valgfriheten innenfor offentlige tjenester er større enn noen gang. Men denne valgfriheten pålegger også enkeltmennesket større ansvar for seg selv. Med økt velstand og økt frihet, følger også økt ansvar. Ikke alle er like godt rustet til å ta
65 det ansvaret.

I optimismen etter krigen trodde vi at når velstanden økte, ville fattigdommen automatisk bli utryddet, og sosial mistilpassning ville forsvinne. Men
70 ufordringene er der fremdeles. I vårt vellykkede velstandssamfunn er det ennå mange som ikke fullt ut klarer å utnytte de valgmulighetene de har. For sosialpolitikken betyr dette at vi må bekjempe fattigdom, slik at alle kan leve på et anstendig nivå. For demokratiet betyr det at vi må inkludere dem som i dag faller utenfor det vanlige samfunnslivet. Hvis man er økonomisk og sosialt
75 marginalisert, blir også veien til stemmeurnen ekstra lang. Det er nok også vanskeligere for disse menneskene å bli hørt i samfunnsdebatten.

En gruppe jeg er særlig opptatt av å inkludere i det demokratiske systemet, er de som har kommet til oss fra andre land. Behovet for å tilrettelegge for kulturell
80 integrasjon er vi allerede vel kjent med. Men her ligger også en omfattende demokratisk utfordring. Disse menneskene trenger å kunne fremme sine interesser, skape seg talerør, delta i offentlig debatt, og kjenne seg igjen i de politiske partienes programmer. Uten slik politisk integrasjon i tillegg til den sosiale, vil det oppstå store grupper som lever i konstant politisk
85 fremmedgjøring.

Olof Palme har sagt at "for oss er demokrati et spørsmål om menneskelig verdighet. Og menneskelig verdighet er politisk frihet". Denne holdning deler jeg fullt ut. I all vår velstand er det viktig å holde fast på menneskets verd. Og det
90 kan vi måle i hvordan vi behandler de svake og fattige blant oss. Det ansvaret ligger hos oss alle, men i særlig grad hos oss som er satt til å styre landet.

Jeg nevnte innledningsvis at ytringsfriheten er styrket. Det er en reform som ikke kan være uten bismak - heldigvis. For ytringsfriheten er frihet for hver
95 enkelt til å fremme synspunkter som vi andre ikke liker, ja som vi til og med kan føle som angrep på våre egne dypeste verdier. Men demokratiet er utvilsomt tjent med at friheten til å ytre seg har så vide rammer som mulig. Det frie ord er en forutsetning for at vi kan leve innenfor et samfunn som både er demokratisk og produktivt.

100

Ytringsfriheten er også grunnmuren massemediene er bygget på. Et demokrati kan ikke eksistere uten en fri presse. Samtidig ser vi at pressen stiller demokratiet overfor særlige utfordringer. For pressen skal ikke bare fremme det frie ord, men også tjene kommersielle interesser. Pressen er en arena for kamp om ideer, men
105 også for kamp om lesere. Disse to går ikke alltid like godt sammen. Jakten på

konflikter kan få pressen til å gå på tvers av egne idealer.

I min tid som politiker har endringer i pressens rolle vært den
110 maktforskyvningen som har vært mest synlig i den politiske hverdagen.
Mediepresset på oss politikere er riktig og viktig i den forstand at vi som folkets
representanter skal være i et konstant søkelys. Men til tider kan dette presset bli
så massivt at det fremmer kortsiktighet fremfor den langsiktighet og grundighet
som hadde tjent oss best. Filosofen Arild Haaland beskrev en gang disse
115 utfordringene slik:

"Landets ledende politikere ble halt foran fjernsynsskjermen for å avgi
uoverlagte uttalelser, istedenfor å bli sikret den ro som er nødvendig for en
forsvarlig behandling av de store oppgaver de var satt til å løse."

120

Mediene er også blitt møteplassen for politikere og befolkning. Jeg har brukt
mye tid de siste månedene på å reise på valgturne og på møter i partilagene
rundt i landet. Men den som virkelig vil nå folket må gå gjennom mediene.

125 Deltakelse er et ord som har gått igjen i dette innlegget: - Sikre svake gruppers
deltakelse i demokratiet, og massemedia som en viktig arena for politisk
deltakelse. Sammenlikner vi oss med andre land, er valgdeltakelsen i Skandinavia
høy. Men i alle fall i Norge er den vesentlig lavere enn for noen tiår siden, selv
om det var gledelig at flere deltok ved årets Stortingsvalg enn for fire år siden.
130 Deltakelsen i lokalvalg har sunket uavbrutt de siste 40 år. Jeg er spesielt
bekymret over at så mange unge ikke bruker stemmeretten sin.

I Sverige ble det nedsatt en demokratikommisjon som er blitt fulgt opp av tiltak
for økt politisk informasjon og deltagelse. Etter Makt- og
135 demokratiutredningen har vi i Norge lagt frem en Stortingsmelding som
inviterte til en bred drøfting av folkestyrets vilkår i Norge, og vi har nedsatt en
lokaldemokratikommisjon som skal avslutte sitt arbeid neste år. Jeg håper vi kan
inspirere hverandre, slik at vi inkluderer flest mulig til å delta og ta ansvar i
politiske beslutninger. Samtidig må vi være realistiske. Politiske myndigheter
140 kan tilrettelegge for deltagelse, de kan ikke skape den. Politiske partier, mediene,
nasjonale og lokale organisasjoner, og ikke minst den enkelte borger, har alle et
ansvar for demokratiets fremtid. Utfordringene er mange. Men alt i alt er det
gode grunner til å være optimist på vegne av demokratiet i Norge og Sverige.

Alle verdens land blir stadig mer sammenvevd i et globalt skjebnefellesskap. Informasjon, varer og tjenester flyter stadig mer fritt over grensene, og vi mennesker reiser mer og blir i økende grad verdensborgere.

150 Demokratiet kan ikke sikres og utvikles gjennom bare nasjonale tiltak. Vi må være med å demokratisere internasjonale maktstrukturer for at demokratiet i våre land skal fungere.

155 Globaliseringen krever globale løsninger. Sverige og Norge er blant de land som i størst grad erkjenner dette. Vi vektlegger multilaterale løsninger på felles utfordringer, ikke minst gjennom FN. Verdensorganisasjonen må styrkes, noe det nylig avholdte toppmøtet dessverre bare ga et begrenset bidrag til.

160 Norge og Sverige, og Norden som helhet, kan bidra og blir lyttet til, som en velutviklet, demokratisk region, og som forkjempere for fred, demokrati, menneskerettigheter og utvikling.

165 Det gode demokratiet forplikter. At demokrati og fred henger sammen, betyr at vi i Sverige og Norge har en felles utfordring i å videreføre våre bidrag til å løse konflikter i andre deler av verden. Det er en Sisufos-oppgave, men vi kan ikke skyve den bort av den grunn. Vi vet at veien er bratt og full av skuffelser. Og hvis vi henfaller til selvgodhet, evner vi enda mindre å løse oppgaven. Her i Karlstad ser vi at forpliktelsen til å arbeide for fred også er forankret i vår felles historie. Det gir oss en særlig inspirasjon, og mulighet!

170 Vi ønsker hverandre lykke til med denne utfordringen også i årene som kommer.

Takk.

175

Kilde

www.regjeringen.no

Emner

1905, Demokrati, Hilsningstale, Union, Unionsoppløsning

180

URI

<https://www.virksommeord.no/tale/det-gode-demokratiet-forplikter>